

Nyordslistan 2013

Nyordslistan är ett urval av de ord som tillkommit eller etablerat sig i språket under det gångna året. Vi har valt ut exempel på nya ord som säger något om samtiden och om språkliga trender. Vi har även tagit med ord som visar på språklig kreativitet. Årets nyordslista är resultatet av ett samarbete mellan Språkrådet och Språktidningen.

5:2-diet

diet med kraftigt begränsat kaloriintag under två dagar per vecka och normalt ätande under veckans fem resterande dagar. 2013.

Svält stressar cellerna som aktiverar en skur av försvarsreaktioner. I teorin sker detta vid 5:2-dieten, cellerna luras att tro att det är svält, och deras försvar ska skänka oss friskare hjärtan, skarpare hjärnor och längre liv. Men det är en aura av mirakelkur som återstår att bevisa.

Svenska Dagbladet, 3 september 2013

[jämför danska *5:2-diæt*, norska *5:2-diett*]

betalskugga

avsaknad av mobiltäckning som gör att det inte längre går att använda kort i betalterminaler i fjällvärlden. Första belägg: 2013.

Usäkta, här har vi betalskugga. Kontanter är kung när avkoppling kräver uppkoppling.

Turist, 20 februari 2013

bjudkaffe

kaffe som serveras kostnadsfritt till någon som inte har råd, sedan en kund betalat för två koppar men bara druckit en. 2013.

Köp en kaffe till priset av två. Den andra koppen går till en behövande. Trenden med "bjudkaffe" har fått fäste i Göteborg.

Göteborgs-Posten, 2 augusti 2013

[danska *ventende kaffe*, norska *kaffe på vent*]

brexit

ökad användning: Storbritanniens eventuella utträde ur EU. 2012.

Utsatta människor letar syndabockar. Inte sällan pekas den europeiska unionen ut. EU-fientliga partier har opinionsvinden i ryggen. Storbritannien är ett talande exempel. Där har premiärminister David Cameron i ett svagt ögonblick lovat folkomröstning om "Brexit" – brittiskt EU-utträde.

Sydsvenskan, 7 november 2013

[från engelskan, sammandragning av *British*, 'brittiskt', och *exit*, 'utträde', bildat i analogi med *grexit*, 'grekiskt utträde ur EMU'; danska och norska *brexit*]

budgetstup

ökad användning: ord som används för att beskriva att USA:s statsbudget inte tillåter mer utgifter, och att staten därför tvingas lägga ner viss offentlig verksamhet i väntan på en godkänd budget. 2012.

USA står åter vid randen av ett budgetstup. Den amerikanska ekonomin hamnar i frysläge om inte kongressen kan enas om en budget före den första oktober. Republikanerna väljer att försöka stoppa Barack Obamas största reform.

TT, 20 september 2013

[efter engelskans *fiscal cliff*; uttrycket fick allmän spridning efter att USA:s riksbankschef använde det i februari 2012, och landet har sedan dess återigen hamnat i liknande situationer; norska *budsjettstup*]

carpa

ökad användning: passa på att njuta av något medan tillfälle ges. 2011.

Vet du vad carpa betyder? Jag bara älskar det nya "hittepå- verbet" som poppar upp allt oftare i min närhet. Att carpa. Att njuta i nuet. Kanske har de skavda vita träbokstäverna som bildat "Carpe diem" på så många tavellister runt om i Sverige de senaste åren till slut gjort verkan?

Upsala Nya Tidning, 27 september 2013

[efter latinets *carpe diem*, 'fånga dagen']

dygnis

ökad användning: förskola öppen dygnet runt. 2012.

Det innebär inte att barnen ska vistas där dygnet runt. Tanken är att familjerna ska kunna hitta individuella lösningar och lösa livspusslet, genom att hämta och lämna på "dygnis" de tider som passar deras schema.

Metro, 4 oktober 2013

[bildat i analogi med *dagis* och *nattis*]

e-cigarett

ökad användning: elektronisk cigarett som innehåller nikotin men ingen tobak. 2008.

Om det kommer in unga kunder som inte rökt tobak innan, har jag som vana att varna för att det finns vissa risker med e-cigaretten. Undersökningar visar till exempel att e-rökaren i sin tur kan bli beroende av nikotinet i e-cigaretten och att det sedan kan leda till tobaksrökning.

Veckans Affärer, 24 oktober 2013

[danska *e-cigaret*, norska *e-sigarett*]

embrejsa

ökad användning: omfamna eller anamma. 2006.

Ska embrejsa misären lite mer, kanske jag kan bli en positivare person.

Twitter @attolave, 9 maj 2013

[efter engelskans *embrace* med samma betydelse]

enveckasförsvar

försvar som bara har förmåga att göra motstånd i en vecka. 2013.

På vår kontinent har vi de senaste 60–70 åren vant oss vid att gömma oss bakom USA:s kjolar och låta amerikanska skattebetalare stå för stora delar av den europeiska säkerheten. Det är inte bara Sverige som med sitt enveckasförsvar litar på att grannländerna ska komma sättandes om vi blir anfallna.

Svenska Dagbladet, 7 april 2013

e-sport

ökad användning: tävlingsspelande som utförs med dator eller spelkonsol. 2003.

Det har skrivits sporthistoria i Bukarest i helgen. Inte bara har svensken Madeleine "Maddelisk" Leander vunnit det första kvinnliga världsmästerskapet i datorspelet Starcraft 2, utan hon är också den första personen någonsin som dopingtestas i tävlingsinriktat datorspel, så kallad e-sport.

Sesf.se, 18 november 2013

funktionell dumhet

okritiskt förhållningssätt som förbättrar produktiviteten. 2013.

Funktionell dumhet innebär att man är kompetent och gör sitt jobb som man ska, men utan att kritiskt reflektera över om det är meningsfullt eller samhällsnyttigt. Medarbetarna ställer inga kritiska frågor om varför man ska följa modenycker och annat oreflekterat som företagsledningarna gärna ägnar sig åt.

Funktionell dumhet kan också innebära att man köper flummigt visionsprat och tar det på allvar.

Chef, 30 maj 2013

fäbodifiering

trend där storföretag marknadsför masstillverkade produkter som småskaliga, närproducerade och autentiska. 2013.

Fäbodifiering – när en industriell matjätte profiterar på vurmen för småskalighet.

Filter, 15 maj 2013

global hektar

ökad användning: mått för att beräkna naturresursutnyttjande. 2010.

Det ekologiska fotavtrycket för Huddinge kommun är cirka 5,5 globala hektar per invånare. Det innebär att vi skulle behöva två jordklot till om alla skulle konsumera som man gör i Huddinge.

Huddinge.se, 14 augusti 2013

gubbploga

ökad användning: snöröjning där plogning av bilvägar prioriteras före plogning av busshållplatser och gång- och cykelvägar; ordet används också i överförd betydelse. 2012.

Vi män blir ständigt fördomsfullt anklagade för att sitta med fötterna på bordet med en öl i handen tittande på fotboll medan frugan sliter häcken av sig. Det är inte bara sexism det är en hejdlös kränkning. Dessutom om vi någon gång gör något som märks så bli vi anklagade för att "gubbploga".

Bloggkommentar, 3 januari 2013

hikikomori

ökad användning: ung person som isolerar sig i föräldrahemmet. 2012.

De kallas hikikomoris, unga japaner som i stället för att ta steget ut i vuxenlivet drar sig undan yttervärlden, klipper banden till sina vänner och isolerar sig i hemmet månadsvis eller åratals. Vissa lämnar inte ens sina rum för att äta.

Svenska Dagbladet, 18 september 2013

[från japanskans *hikikomori*, 'dra sig undan'; danska och norska *hikikomori*]

hupa

bete sig överenergiskt och smågale. 2013.

Idag på väg hem från skolan så såg jag, Johanna och William en rosa bil! Fattar ni hur mycket vi hypade (eller jag och Johanna då). Vi blev helt exalterade av någon konstig anledning.

Personlig blogg, 24 maj 2013

[avledning till *hyperaktiv*]

hämndporr

naken- eller sexbilder som publiceras på internet som en hämnd mot en tidigare partner. 2013.

Principen är enkel. Ett gammalt ligg eller ett ex skickar in nakenbilder till en sajt och bilderna sprids med ett par klick över hela världen. Ännu en sajt för "hämndporr" har retat upp känslor i USA.

Nyheter 24, 23 januari 2013

hästlasagne

lasagne innehållande odekla-rerat hästkött. Ordet används också i överförd betydelse för något som är av låg kvalitet och av oklart ursprung. 2013.

Jag tvivlar på att Per Morberg själv kan pricka in regionerna i Chile där druvorna till hans viner odlas. Tvivlar på att han ens dricker dem själv. Konstigt nog är de här identitetslösa vinerna raka motsatsen till utvecklingen inom mat där råvara, producent, ursprung och hantverk är något de flesta idag bryr sig om. När ska vi sluta dricka hästlasagne?

Nöjesguiden, 29 maj 2013

[danska och norska *hestelasagne*]

kjolprotest

protest mot att kortbyxor inte är tillåtna arbetskläder, där män i stället klär sig i kjol i sommarhettan. 2013.

I början av juni var det 13 tågvärdar på Roslagsbanan i Stockholm som under två veckor satte på sig kjol. De gjorde detta för att klara hettan i tågen som saknar luftkonditionering och som en protest mot sin arbetsgivare som förbjöd dem att bära shorts. Men tågvärdarna i Göteborg som GT talade med gav tummen ner till kollegorna i Stockholms kjolprotest. "Omanligt", tyckte de.

Göteborgs-Tidningen, 18 juni 2013

klicktivism

ökad användning: aktivism bestående av att skriva under upprop på webbplatser, klicka "gilla" på Facebook och liknande. 2010.

Både Avaaz och liknande sajter (MoveOn, GetUp, 38 Degrees) får ibland kritik för att bara åstadkomma "klicktivism", istället för aktivism. Men de flesta av dem jobbar också offline, och online är bredden och snabbheten imponerande.

Arbetet, 4 mars 2013

[ordet används främst av kritiker, som menar att denna form av aktivism inte bygger på verkligt engagemang]

köttskatt

ökad användning: skatt som föreslås tas ut på köttprodukter eftersom de belastar miljön mer än vegetabilier. 2000.

Vi måste konsumera mindre kött och inte tro att det finns hälsosamma och miljösmarta animalier som möjliggör en fortsatt överkonsumtion. Bästa sättet är att införa en konsumtionsskatt på animalier – en så kallad köttskatt.

SVT Debatt, 22 oktober 2013

linjär tv

ökad användning: traditionellt tv-tittande efter en tablå som lagts av tv-kanalen. 2006.

Men även om de flesta nog tror att on-demand-tv kommer att ta över en allt större del av tittandet, är det fortfarande linjär tv som drar in de stora pengarna.

CIO Sweden, 3 juni 2013

[linjär tv är en så kallad retronym, ett nytt ord för en gammal företeelse]

läxrut

ökad användning: skatte-rabatt för läxhjälp. 2012.

Efter kritiken mot att läx-rut, möjligheten att göra avdrag för läxhjälp, skapar en ojämlikhet fattade den moderata arbetsstämman också beslut om att alla ska ha rätt till läxhjälp.

Svenska Dagbladet, 20 oktober 2013

[bildat till rut-avdrag, 'skatte-avdrag för hushållsnära tjänster']

löpsedelsteater

teateruppsättningar som strävar efter att göra sensation. 2013.

Den går som en löpeld över Teater-Sverige: Jakten på de svarta rubrikerna. En vilja att vara lika snabb, chockerande och sensationell som kvällstidningarna. Vi kan kalla det löpsedelsteater, med ett inslag av blodrött.

Svenska Dagbladet, 20 juni 2013

mobilmisbruk

ökad användning: ohälsosamt beroende av mobiltelefon. 2003.

En australisk forskningsrapport visar att mobilmisbruk kan ge samma abstinenssymptom som spritmisbruk: människor fick tydliga fysiska problem då de berövades sina smartphones.

Göteborgs-Tidningen, 3 november 2013

nagelprotest

protest som uttrycks genom att man målar naglarna i symbolisk färg. 2013.

Nu syns regnbågsfärgade naglar från norr till söder efter Expressens kampanj #hejaemma. Mängder av män, kvinnor och barn vill hylla höjdhoppskan Emma Green Tregaros nagelprotest mot Rysslands hårda anti gay-lagar.

Expressen, 18 augusti 2013

nätvandra

ökad användning: söka upp unga på nätet för att kunna ge stöd. 2007.

Som lärare är det självklart att man ska finnas där eleverna finns, tycker Pia Widegren. I dag arbetar hon som utvecklingsledare inom Motala kommun och föreläser om hur man som vuxen kan "nätvandra" – samtala med unga på nätet.

Dagens Nyheter, 15 maj 2013

[bildat i analogi med *nattvandra*]

otrohetskontroll

övergrepp där en kvinnas underliv kontrolleras under förevändning att avslöja sexuell aktivitet. 2013.

Det är inte ett sexualbrott att mot en kvinnas vilja genomföra en "otrohetskontroll" av hennes underliv eftersom syftet inte är sexuellt.

Dagens Juridik, 20 februari 2013

[Högsta Domstolen beslutade senare att *otrohetskontroll* var att betrakta som våldtäkt]

rutkod

maskinellt läsbar kod med tecken i form av rutmönster, till exempel *qr-kod*. 2013.

För att du ska kunna göra ägarbyte via appen behöver du ha tillgång till fordonets registreringsbevis i original. Du bevisar att du är ägare och därmed har tillgång till handlingen genom att fotografera den rutkod som finns på registreringsbeviset.

Transportstyrelsen.se, 6 mars 2013

[bildat i analogi med *streckkod*]

satsig

ökad användning: ambitiös. 2009.

Vi fick se en extremt underlig och ofattbart satsig modevisning med svart-vita fantasy-inspirerade... inte kläder, snarare skapelser. Någon kom in som ett monster, en annan bar ett stort slott på huvudet som hatt. Rätt coolt.

Personlig blogg, 29 september 2013

[avledning till *satsa*]

selfie

självpporträtt publicerat i sociala medier. 2013.

Den bild som skapas när vi fotograferar oss själva med våra mobiltelefoner kallas just så – selfie. Det är en lek med engelskans ord för den egna identiteten.

Dagens Nyheter, 18 maj 2013

[även *egobild* och *självis* förekommer i samma betydelse; danska och norska *selfie*]

sextremism

metod för feministisk direkt aktion, där den kvinnliga sexualiteten används för att göra uppror mot det patriarkala systemet. 2013.

Femen kallar sig själva för feministiska chocktrupper och de kallar sin aktivism för sextremism eftersom de använder sin egen sexualitet för att omvandla stillatigande förtryckthet till arg och högljudd aktion för kvinnor.

Arena, 18 juni 2013

[danska och norska *sextremisme*]

smartplåster

plåster som samlar in information och skickar den till läkare eller visar den i mobiltelefonen. 2013.

Vid byte av smartplåster ska det dokumenteras var på kroppen plåstret är placerat. Plåstret märks med datum då det placeras.

Hassleholm.se, 27 juni 2013

snippgympa

ökad användning: knipövningar för muskulaturen kring könsorganet som bland annat syftar till att stärka muskler och förebygga inkontinens. 2012.

Snippgympa är något alla borde göra mer, inte bara nyförlösta kvinnor och gamla. Om man inte gör det för att hålla tätt kan man göra det för sexets skull – det finns lustreceptorer i bäckenbottenmuskulaturen och ju mer vältränad du är desto lättare blir det att komma i kontakt med dem.

TT Spektra, 26 mars 2013

[ordet *snippgympa* lanserades på mikrobloggen Twitter och fick snart en efterföljare i *snoppgympa*]

spökgarn

ökad användning: fiskenät som utan tillsyn driver omkring och fortsätter att fånga fisk och andra djur. 2001.

Många, många mil spökgarn dödar inte bara fisk utan även säl och tumlare. Bara i Öresund i fjor fiskade två båtar upp nära 13 kilometer herrelösa garn.

Sydsvenskan, 11 september 2013

[även *spöknät* används för samma företeelse]

torggångare

ökad användning: person inhyrd för att skapa bilden av ett myllrande folkliv på ett torg. 2012.

Segevång var dessutom platsen för videokämten där kommunala bostadsbolaget skulle introducera kommunalt anställda "torggångare" för att klara av problemet med ett mindre livaktigt torg – dock inte mer dött än att man vid inspelningen fick stoppa folk från att passera torget.

Kvällsposten, 4 maj 2013

tvåhandsbeslut

beslut i två led som skydd mot oegentligheter. 2013.

En framträdande och allmän princip inom kommunerna är att alla utbetalningar godkänns i två led, så kallad tvåhandsattest. I Borås stad införs nu rent av tekniska system som gör det omöjligt att betala fakturor utan dessa tvåhandsbeslut.

Borås Tidning, 6 april 2013

twerka

ökad användning: intensivt skaka rumpa i takt till musik. 2012.

Att "twerka" är att skaka sin stjärt tills skinkorna tycks upphäva gravitationen. I söndags utförde den 20-åriga popidolen Miley Cyrus historiens hittills mest omskrivna twerk när hon uppträdde på MTV video music awards.

Dagens Nyheter, 30 augusti 2013

[från engelskans *twerk* som kan härstamma från *work it* eller vara ett teleskopord bestående av *twist* och *jerk*; danska och norska *twerke*]

utsmarta

ökad användning: överlista. 2003.

Grattis till Västtrafik som verkligen har kunder som litar på dem! Dessutom försökte de ta mer betalt än de skulle också, men jag "utsmartade" dem enkelt!

Personlig blogg, 3 januari 2013

[från engelskans *outsmart*; danska *outsmarte*, norska *utsmarte*]

Tack

I arbetet med ordlistan har vi hjälp av frivilliga excerptister. Ett stort tack till Rolf Bååth, Kristina Gareby Hjerpe och Björn Thunström och Språktidningens nyordsgrupp. Besökare på Språkrådets och Språktidningens webbplatser har också bidragit genom att skicka in nya ord som de stött på eller själva skapat. Vi tackar också för dessa bidrag.